Haşim Nahit Erbil'in Modern Tekniği Üretecek Eğitim Üzerine Görüşleri: "Çividen Uçak Motoruna Kadar Her Şeyi Kendimiz Yapmak İstiyoruz!"

■ Bahri Ata*

1. Giriş

Bu çalışmanın amacı hukukçu, gazeteci ve öğretmen Haşim Nahit Erbil'in (1880-30 Mart 1962), 1908 ile 1953 yılları arasında eğitim üzerine yazdıklarını geri planda tutarak, 1942'de yazdığı eserine odaklanmak ve Türkiye'de modern tekniği üretebilecek eğitim sistemi üzerine görüşlerini ortaya koymaktır.

Haşim Nahit Erbil'in öğretimin amacı, hukuk eğitimi, tarih öğretim programı, Durkheim sosyolojisinin eleştirisi, maarif şûraları, Türk eğitim sisteminin eleştirisi, sanat eğitimi ve teknik eğitim, üniversite sorunu, yabancı dil öğretimi, yurt dışında tahsil meseleleri üzerine yazdığı yazılarını ele aldığımız vakit onu Türk eğitim düşünürleri halkasına dahil edebiliriz.

Bu çalışmanın asıl konusu, Haşim Nahit'in *Türkiye'de Modern Teknik Nasıl Meydana Gelebilir?* adlı eserinde bahsettiği kendi geliştirdiği eğitim modelidir. Haşim Nahit'in, 1942'de yayınladığı bu eseri, 1940'ta gazetelerde teknik eğitim gündemi ile toplanacağı bildirilen Millî Eğitim Şûrası'nda sunmayı planladığı bir raporun geliştirilmiş halidir. Bu eserinde yazar, mevcut sistemi ve dayanaklarını eleştirmekle kalmayıp, yeni bir model de önermektedir. Bunun için ilkokul, ortaokul ve lise haftalık ders çizelgelerini ve derslerin hedef ve konularını inceledikten sonra yeni bir eğitim modeli ortaya koymaktadır.

Türkiye'de 2000'li yıllar, geçmişte kıymetli eserler vermiş aydınlarımızın keşfedilmesine ve eserlerinin günümüz meseleleri

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, bahriata@gazi.edu.tr.

Scanned with CamScanner

açısından tekrar değerlendirilmesine tanıklık etmektedir. Bu aydınlardan biri de zengin bir bibliyografyaya sahip olan hukukçu, gazeteci ve öğretmen Haşim Nahit Erbil'dir.[1]

Haşim Nahit, uzun hayatı boyunca birçok eser yazmış nadir aydınlarımızdan biridir.[2] Haşim Nahit Erbil (1880-30 Mart 1962) ve eserlerini farklı açılardan ele alan Ali Birinci (2000), İzzettin Kerkük (2004), Necmi Uyanık (2009), Veysel Ergin (2013), Bahri Ata (2017) ve Ömer Özcan (2018) gibi akademisyenlere ait çalışmalar bulunmakla beraber, kendisinin bilime katkıları hâlâ sosyal bilimciler tarafından değerlendirilmeyi beklemektedir.

Bu çalışmanın amacı, Haşim Nahit Erbil'in yukarıda belirtilen eserini esas alarak Türkiye'de, modern tekniği üretebilecek eğitim sistemi üzerine görüşlerini değerlendirmektir. Sonraki bölümde Haşim Nahit Erbil'in hayatına ve kişiliğine kısaca değinilmektedir. Üçüncü bölümde ise söz konusu eserin içeriğiyle ilgili bilgi verilmektedir. Dördüncü bölüm, Nahit Erbil'in mevcut eğitim sisteme getirdiği eleştiriere odaklanmakta, beşinci bölümde ise Erbil'in yeni eğitim modeli sunulmaktadır.

2. Haşim Nahit Erbil'in Hayatı ve Kişiliği

Haşim Nahit, 1880'de (H. 1297) Erbil'de doğdu. İbtidaiyi Erbil'de, rüşdiye ve idadiyi Amara'da tamamladı. 1897'de Irak'ta, geçici âşâr ve ihale kâtibi olarak memurluğa başladı. 1911'de Dârülfünun Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Hukuk Fakültesindeyken Ahmed Şuayb'ın öğrencisi oldu.[3] 1913'te Balkan Savaşlarının etkisiyle *Türkiye için Necât ve İ'tilâ Yolları* adlı eserini yayımladı.[4] Maliye Vekâleti'nde Dersaadet Emlâk-ı Hümayûn Komisyonu zabıt kâtipliği ve Tetkik ve Tasfiye-i Hesabât Müdürlüğü mümeyyizliği gibi pek çok görevde bulundu.[5]

---

1 Haşim Nahit Erbil'in yararlandığı kaynakça için bkz. İzzettin Kerkük, *Haşim Nahit Erbil ve Irak Türkleri* (İstanbul: Kerkük Vakfı Yayınları, 2004), 21-41.

2 Haşim Nahit, yazılarını üç grupta inceliyor; 1. Çocukluk çağı (Şiir), 2. Gençlik ve hamlık (Nesir) çağı 3. Olgunluk (İlim) çağı yazıları bkz. Haşim Nahit Erbil, *Kara Gün Yazıları* (Ankara: Titaş Basımevi, 1940), 59-62.

3 Haşim Nahit Erbil, *Türkiye'de Modern Teknik Nasıl Meydana Gelebilir?* (Ankara: Alâeddin Kıral Basımevi, 1942), 189.

4 Haşim Nahit, bu eseri Hukuk Fakültesinin 3. sınıfında yazmaya başladığını ifade etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Haşim Nahit Erbil, *Modern Teknik*, 16.

5 Veysel Ergin, *"Haşim Nahit Erbil Hayatı-Sanatı-Fikirleri"* (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2013), 25-26.

Scanned with CamScanner

1922'de sağlık sorunları gerekçesiyle izin alıp Paris'e gitti ve burada *İkdam Gazetesi* muhabirliği yaptı. 1923'te Paris'ten İstanbul'a döndü. 1925'ten sonra Hariciye Vekâleti'nde hukuk müşavirliği, Cenova'da müstakil şehbender vekâleti ve muavin konsolosluğu görevlerini yaptı. 1930'de *Les Symptomes de la Crise Turque et son Remede* (*Türk Buhranının Marazî Alâmetleri ve Çaresi*) adlı eserini yayımladı. 1931'de bu eserden dolayı çalıştığı devlet kurumunda açığa alındı. 1934-1939 yılları arasında Ankara, Paris, Bağdat ve Kahire'de Türkçe ve Fransızca dersleri verdi. 3 Temmuz 1939'da Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesine Fransızca mütercimi olarak girdi. 1 Ağustos 1946'da emekli maaşı almaya hak kazandı. 1946-1950 yılları arasında Saint Joseph Fransız Erkek Lisesi'nde Türkçe öğretmenliği yaptı. 30 Mart 1962'de Ankara'da kafa travmasından vefatının ardından Cebeci Asri Mezarlığına defnedildi.[6]

Haşim Nahit, kendini yaratılıştan idealist ve sosyolojiye meyilli biri olarak görmekteydi.[7] Osmanlı arşivindeki 1916, 1917 ve 1918 tarihli istirahat raporları bazı sağlık sorunları yaşadığına işaret eder. 28 Ocak 1919'da tevkif edilen Ziya Gökalp'ı Bekirağa bölüğündeki hapishanede ziyaret etti. Mustafa Kemal'e 5 Kasım 1919 tarihinde gönderdiği mektupta İstanbul'a gelmemesini bildirdi.[8] 1921'de sabık Şeyhülislam Mustafa Sabri'nin *Türkiye için Necât ve İ'tilâ Yolları* adlı eserine getirdiği eleştirilere *İkdam Gazetesi*'nde cevap verdi.[9] 1922'de Paris'te Sorbon Üniversitesi profesörlerinden Celestin Bouglé (1870-1940) ve Pierre André Laland (1867-1963)'ın derslerini takip etti ve sağlık sorunları nedeniyle aldığı iznin süresi uzatılmadığından Şûra-yı Devlet'e başvurdu. 1923'te Emlak-i Emiriye Müdürlüğünün lağvedilmesinden sonra açıkta kalan Haşim Nahit'in bir memuriyete yerleştirilmesi için Adnan Adıvar, Rauf Orbay ve Hamdullah Suphi'nin[10] yaptığı yazışmalar etkin kişisel ilişkileri hakkında fikir verir.

---

6 Ali Birinci, "Türk Ocağından Simalar: Erbil'li Haşim Nahit'in Hikâyesi," *Türk Yurdu*, 156, (2000): 5-9.

7 Erbil, *Kara Gün*, 59-61.

8 Hıdır Kadircan Keskinbora, *Esat Işık, Bilimde Siyasette, Millî Mücadele'de Bir Işık* (İstanbul: Som Kitap, 2010), 344.

9 Ergin, "Haşim Nahit," 48-49. (BOA ŞD 3190-30-H. 09.03.1341).

10 Hamdullah Suphi Bey ile dostlukları, 1913'te Türk Bilgi Derneği çatısında kurulmuş olabilir. İkincil kaynaklar, Felsefe ve İçtimaiyat Şubesi Sekreteri olarak Seyyid Haşim'i (1882-1917) yazmaktadır. Buradaki "Haşim"in daha sonra yazdığı yazıları göz önüne getirerek "Haşim Nahit" olması yüksel ihtimal görünüyor. (BOA 30-10-0-0-134-961-5, HR.İM.00016.00171.001).

Scanned with CamScanner

Haşim Nahit, Lozan görüşmeleri sırasında İngiliz tarafının savlarına bir cevap niteliğinde olan 6 Ocak 1923 tarihli on iki sayfalık raporunda, Musul Vilayeti'nin Anadolu'nun bir parçası olduğunu ve Irak Krallığına bağlanmaması gerektiği tezini savundu. 8 Kasım 1926'da Hariciye Vekâletine, Umûr-u Hukukiye-i Muhtelite Müdürü unvanı ile İstanbul'da serbest mıntıkada komisyon üyesi olarak görevlendirildi.

31 Temmuz 1939'da Talim ve Terbiyede uzman olarak görev yaptığı sırada Peyami Safa'nın *Türk İnkılabına Bakışlar* adlı kitabına yazdığı rapor, cesur eleştiriler içermektedir.[11] Benzer şekilde 17 Ağustos 1939'da Hilmi Ziya Ülken'in *Ziya Gökalp* adlı kitabı hakkında yazdığı raporda Maarif Vekâletinin[12] bu eseri satın alıp dağıtmaması gerektiği görüşünü savundu. Kültür Kurulu Başkanı Kadri Yörükoğlu, bu rapora eserin umumî kütüphanelere, liselere ve öğretmen okullarına alınması şerhini koydu. 1949'da *Bilgi* mecmuasında yazdığı "Dil oyunu, bir tefekkür buhranı yarattı" başlıklı yazısı onun inandığı şeyleri medeni bir cesaretle söyleyebildiğinin kanıtıdır.

3. *"Türkiye'de Modern Teknik Nasıl Meydana Gelebilir?"*

Haşim Nahit Erbil *Türkiye'de Modern Teknik Nasıl Meydana Gelebilir?* (1942) adlı eserini, "olgunluk çağının ikinci eseri" olarak adlandırmaktadır. Muhtemelen birinci eseri de *Avrupa Buhranının Psikolojik (Ruhî) Sebepleri* (1941) adlı çalışmasıdır.

Haşim Nahit, 17-29 Temmuz 1939 tarihleri arasında yapılan Birinci Maarif Şûrası için alfabe kitaplarıyla ilgili bir rapor yazdığını belirtmektedir.[13] 2 Mayıs 1940 tarihli *Yeni Adam* dergisinde çıkan "Teknik Tedrisât Şûrâsı Toplanacak" başlıklı bir haber ise Şura'nın Temmuz ayında Ankara'da toplanacağını ancak toplantı için Temmuz ayı yerine Aralık ve Ocak ayının daha uygun olacağını belirtmektedir.[14] Şûraların, haftalık ders çizelgeleri ve program talimatnameleri üzerinde değil, prensipler üzerinde çalışması gerektiğini ileri sürmektedir.

---

11 Ömer Özcan, "Hasan Nahit Erbil'in Türk İnkılabına Bakışlar Kitabı Raporu," *Bir Vatandan Bir Vatana* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018), 596-597.

12 Haşim Nahit Erbil, tıpkı Abdüllatif Nevzad Ayasbeyoğlu gibi "Maarif" tabirini uygun görmeyerek, onun yerine "Millî Terbiye Vekilliği" ifadesini kullanmaktadır. Erbil, *Modern Teknik*, 237.

13 Erbil, 65-66 (BOA, 30-10-0-0-226-522-16, M.06.01.1923).

14 Anonim, "Teknik Tedrisât Şûrâsı Toplanacak," *Yeni Adam* 273 (1940): 5. (BOA HR.İM. 00203.00058.001)

Scanned with CamScanner

Haşim Nahit, bu bahsedilen Teknik Tedrisat Şûrası için bir rapor hazırlamış, ancak şûra o yıl yapılamadığından, hazırladığı raporu daha sonra *Türkiye'de Modern Teknik Nasıl Meydana Gelebilir?* başlıklı eser hâline getirmiştir. Esasen hükûmet, 17 Mart 1942'de İsmet İnönü'nün İzmir konuşmasında "Çocuklarımızın karakterli, ahlaklı olarak yetişmeleri, onların bilgili olarak yetişmeleri kadar ve hatta ondan daha çok önemlidir" cümlesinden ilhamla, II. Maarif Şûrasını 15-21 Şubat 1943'te ahlak ve tarih öğretimi gündemi ile toplamıştı. Şûra için bu gündem, II. Dünya Savaşı'nın pek de iyi olmayan sosyoekonomik şartları altında oldukça cesur bir adım idi. 1946 yılına gelindiğinde III. Millî Eğitim Şûrası'nda meslekî ve teknik okulların program ve yönetmelikleri hakkında kararlar alınmıştır. 1957 yılında ise VI. Millî Eğitim Şûrası meslekî ve teknik eğitim gündemi ile toplanmıştır.

Haşim Nahit'in bu eseri sekiz bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Nahit, modern teknik fikrinin zihninde ne suretle inkişaf ettiğini açıklamaktadır. Ona göre modern bir tekniğin meydana gelmesi tecrübî aklın tam gelişimi ile mümkündür.[15] Bunun için önce düşünme mekanizması ile başlanmalıdır. Düşünme mekanizması da eğitim sistemine ve kültüre sımsıkı bağlıdır. İktisat müessesi, diğer bütün toplumsal müesseseler üzerinde etkili olur. Modern bir iktisat sistemi için modern bir teknik şarttır.[16] Modern iktisadî organizasyon da bir ahlak meydana getirir.[17]

Birinci bölüm "Avrupa Âlimleri İçtimai Buhranları Nasıl Tetkik Ederler?" başlığını taşır. Bu bölümde İngiltere, Almanya, İtalya, Rusya, Fransa gibi ülkelerdeki sosyal krizler üzerinde yapılan araştırmalar kısaca özetlenmektedir.

İkinci bölümde Nahit, Avrupalı ve Amerikalı uzmanların Türk maarifinin ıslahına dair olan raporlarını incelemektedir. Nahit, yabancı uzmanların (Dewey, Künhe, Felix Homere (Omer) Buyse,[18] Malche) raporlarındaki talim ve terbiye işlerinin memleket ihtiyacı

---

15 Haşim Nahit, 17 Temmuz 1923'te *İkdam* gazetesinde yazdığı yazıda, "Avrupa'nın üstünlük nedeninin, fabrika ve şimendifer değil, bu aleti ve edevatı ortaya koyan zihniyet olan tecrübî akıl olduğunu" belirtmektedir.

16 Erbil, *Modern Teknik*, 28.

17 Erbil, *Modern Teknik*, 29.

18 Haşim Nahit, Omer Buyse'nin *Modern İstihsal Hakkında Teknik Tedrisat* adlı eserini Meslekî ve Teknik Öğretim Dairesi için Türkçe'ye çevirdiğini ve teslim ettiğini yazmaktadır (Erbil, *Modern Teknik*, 284).

Scanned with CamScanner

ile ilgisinin olmadığını öne sürmüştür. Haşim Nahit'e göre Osmanlı İmparatorluğu'nun aydınlanmış adamları kendi kendilerine güvenlerini kaybetmişlerdir, münevver geçinen bazı kimseler de böyledir.[19]

"Bizde Okutma Tarzı" başlığını taşıyan üçüncü bölümde Nahit, maarif sistemini inceleyerek menfi sonuçlarını ortaya koymaktadır. Alfabe kitabının çocuk psikolojisine uygun yazılmadığını örnekleriyle göstermektedir. Fakültelerdeki öğrenci sayısına ilişkin istatistikleri de paylaşarak sayı ile ihtiyaç arasındaki dengesizliğe işaret etmektedir.[20]

"Yeni Bir Terbiye Sistemi İçin Araştırmalar" başlıklı dördüncü bölümde zekânın inkişafı, zekânın yaratıcı kuvveti, arkeolojik eserlerin manası ve şehadeti gibi konular işlenmektedir. Pierre Janet, Théodule Armand Ribot, Wilhelm Max Wundt gibi psikologlara, Louis Delaporte, Jacques de Morgan, D. Georges Contenau ve Gordon Childe gibi arkeologlara ve Nikola Vavilov gibi Rus botanikçilere ve bilim insanlarına atıf yapılmaktadır.

Beşinci bölüm "Bizde Yeni Bir Terbiye Sisteminin Başlıca Prensipleri" başlığını taşımakta ve Haşim bu bölümde Almanya'nın terbiye sisteminin prensiplerini incelemektedir.

Altıncı bölüm "İlkokulda Yeni Terbiye Sistemi" başlığını taşımaktadır. Bu başlıkta İstanbul Üniversitesi Kimya, Fizik, Hukuk, Edebiyat ve İktisat fakülteleri ile Ankara yüksek mektepleri, Yüksek Muallim Mektebi ve Güzel Sanatlar Akademisine ilişkin öneriler de vardır.

"İktisadın İçtimai Müesseseler Üzerine Tesiri" başlıklı yedinci bölüm; Hukuk, Teknik, Şiir ve Roman, Ahlak Üzerine Tesiri gibi alt başlıklar içermektedir.

Sekizinci bölüm "Modern Tekniğin İstediği İş Bölümü"ne ayrılmış olup ziraat, sınaat, ticaret vb. işlerde ilgili bakanlıkların sorumlulukları gösterilmektedir. Haşim Nahit'e göre ihtisas mektepleri, ilgili bakanlıkların bünyesinde olmalıdır,[21] Millî Sanayi Vekâleti bünyesinde

19 Erbil, *Modern Teknik*, 64.

20 Erbil, *Modern Teknik*, 111-112.

21 1861'de Posta ve Telgraf Nezâreti çatısı altında Fünun-ı Telgrafiye Mektebi adıyla kurulan ve zamanla Münakalât Vekâleti altında PTT Meslek Okuluna dönüşen ve 1953'te tasarruf nedeniyle kapatılan Posta ve Telgraf Mektebi ve arkasındaki tarihi mirası göz önüne getirince Haşim Nahit'i bu konuda haklı çıkaran bir örnek vardır. Diğer yandan maalesef geçmişte Avrupa'da öğrenim görmüş pek çok telgraf mühendisi PT Nezaretinde kalem kâtibi olarak

Scanned with CamScanner

çeşitli endüstri kollarında teknik uzmanlar yetiştirilmeli, balıkçılık enstitüsü ve kimya fabrikası kurulmalıdır. Nahit ayrıca, devlet mekanizmasının daha iyi işlemesi için ilkeleri ortaya koymaktadır. Bu bölümde yer alan "Toprağın serveti bizim, bunu işletecek tecrübî akıl da bizimdir. En adi bir çividen uçak motoruna kadar her şeyi kendimiz yapmak istiyoruz." cümlesi adeta kitabın özeti niteliğindedir.[22] Haşim Nahit, eserinin "Umumî Netice" olarak adlandırdığı sonuç kısmında politikacılara ve karar vericilere, maddeler hâlinde hangi bakanlık çatısı altında neler yapılabileceği ile ilgili bir iş programı sunmaktadır. Bu programda bahsedilen işler, uzmanlardan oluşan bir heyet tarafından takip edilmeli, ayrıca bütçede buna yer ayrılmalıdır.

4. Haşim Nahit Erbil'in Mevcut Eğitim Sistemini Eleştirisi

Haşim Nahit bu eserinde Türkiye'de 1940'lı yıllardaki eğitim sistemin belirli temalar çerçevesinde eleştirmektedir. Bu temalar; Durkheim sosyolojisinin eleştirisi, Fransız okul modelinin benimsenmesi, okulların memur yetiştirmesi meselesi, ders öğretim programları ve haftalık ders çizelgelerinin eleştirisi ile eski Yunan ve Latin kültürünün hakimiyeti olarak sıralanabilir.

4.1. Durkheim Sosyolojisinin Eleştirisi

Haşim Nahit, gençliğinde Ziya Gökalp'ın öğretim halkası çevresinde bulunmuştur. Ziya Gökalp'in "Avrupa'ya gidip de ne yapacaksın? Durkheim'in fikirleri kitaplarındadır; bunları burda da okuyabilirsin!" sözü, onda Avrupa'ya gitme arzusunu daha fazla arttırmıştır. Haşim Nahit Paris'i gördüğünde "mistik Yahudi," "Comte'nin çırağı" olarak nitelendirdiği Durkheim'ı canlı gerçekliği görmediği konusunda eleştirmiş,[23] başka bir yazısında da kendine güven duygusunu

görev yapmıştır. Telgraf Fabrikası da Ar-Ge laboratuvarına dönüştürülememiştir. Diğer Bakanlıklar çatısı altında kurulan bu türden liseler de MEB'e değişik tarihlerde devredilmiştir.

22 Erbil, *Modern Teknik*, 238. Ünlü İngiliz tarihçi Arnold Toynbee, *Hatıralar: Tanıdıklarım* (2005) adlı otobiyografisinde, 1921'de Amerikalı iş adamı ve diplomat Charles R. Crane'in Pekin'den aldığı bir tren vagonu çiviyi, Sovyetler Birliği'nde satarak batıya doğru yolculuğunu anlatır. 1940 ve 1941'de Türkiye'de çivi sıkıntısı yaşanmıştır. Öyle ki depremzedelere hane başına sekiz çivi dağıtılabilmiş, Köy Enstitüleri müdürleri de çivi yokluğundan şikâyet etmiştir. Millî Korunma Kanunu çerçevesinde fiyat murakabe komisyonları narh fiyatı belirlemiş, çivi ihtikârı yapanlar cezalandırılmıştır. Macaristan, Bulgaristan, Slovakya, İsviçre'den ve İsveç'ten demir çubuk, tel ve çivi siparişleri gelmiştir. Karabük Demir Çelik Fabrikası da 12 mm çapından küçük demir çubuklar üretmeye başlamıştır. Bu arada şehir tiyatroları dekorları için gerekli çiviler de ayrılmıştır.

23 Erbil, *Modern Teknik*, 16-17.

Scanned with CamScanner

kaybetmeyen Türk köylüsü gibi hissederek Durkheim sosyolojisinin yanlışlarını ortaya koyduğunu dile getirmiştir.[24]

Haşim Nahit, Durkheim sosyolojisini, Paris'e gittiğinde derslerini takip ettiği ve Fransa'da Durkheim'in takipçilerinden olduğu kabul edilen Fransız Profesör Célestin Bouglé'nin[25] (1870-1940) görüşlerine atıf yaparak eleştirmiştir. Haşim Nahit, Ziya Gökalp'in Durkheim'in sosyolojisine[26] dayanarak geliştirdiği ve Türk milletinin ilerlemesi için lisan, edebiyat, güzel sanatlar, hukuk ve ahlak kurumlarını önceleyen anlayışının doğru olmadığını, iktisadî kurumlar gelişmedikçe ne dil ne edebiyat ne de başka bir kurumun gelişebileceğini savunmaktadır.[27] Haşim Nahit'e göre Célestin Bouglé'nin "iktisadî sosyoloji"si Durkheim sosyolojisini öldürmüştür.[28]

Haşim Nahit, Durkheim'in tezlerine Fransa'da 1900'de *Revue de Synthèse Historique* adlı dergiyle Annales tarihçilerine ilham vermiş olan Fransız tarihçi ve sosyal bilimci Henri Berr'in (1863-1954) görüşleri ile karşı çıkar. Berr tarih ve psikolojiyi sosyal bilimlerin merkezine koymakta ve tarihte sosyal olanın incelenmesi için sosyolojik yöntemi getiren Durkheim ve takipçilerinin değerini takdir etmektedir. Fakat tarihte her şey sosyolojik olgularla açıklanamaz. Karşılaştırmalı sosyolojinin ilgilenmediği kişiler ve büyük tarihî şahsiyetlerin rolü de dikkate alınmalıdır.[29]

Haşim Nahit, Henri Berr'in "Düşünenler yalnız fertlerdir ve fertlerin düşünüşleri cemiyete faydalı oldukları nispette müessese hâlini

---

24 Haşim Nahit Erbil, "Durkheim Sosyolojisi Niçin Şöhret Kazandı ve Nasıl Yıkıldı?" *Varlık* 11 no. 178 (1940): 226.

25 1912'de (R.1328) Mustafa Suphi'nin Fransız Profesör Célestin Bouglé'nin bir kitabını "*İlm-i İctimaî Nedir?*" adıyla çevirisi, II. Meşrutiyet dönemi aydınının Bouglé'yi tanımasını sağladı. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu da *Hayatım* adlı eserinde, Bouglé'den söz etmektedir. Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu, Hayatım. haz. Ali Y. Baltacıoğlu, (İstanbul: Dünya Yayınları, 1998), 316. Burada Profesör Bouglé'nin Baltacıoğlu'nun *Rousseau'nun Terbiye Felsefesi* eserinin Fransızca baskısı için Fransa'da bir girişimde bulunduğu anlaşılmaktadır. Prof. Bouglé'nin, 6 Ekim 1924 tarihli arşiv belgesinden Darülfünunda birkaç konferans vermek için Türkiye'ye geldiği bilinmektedir (BOA, HR.İM, 00119.00058.002, M. 06.10.1924).

26 Haşim Nahit, 1946 tarihli bir yazısında, fakülteler arası münazara yarışmasında Tıp Fakültesine karşı Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin, toplumun büyük adama etki ettiğini tezini savunmalarını ve 44 puana karşı 55 puanla galip ilân edilmeleri, Durkheim sosyolojisinin etkisi altında kaldıklarını gösterdiğini söylemektedir. Haşim Nahit Erbil, "Üniversite Münazaralarının Eksikliği" *Tanin Gazetesi*, no. 4454 (9 Nisan 1946), 5.

27 Erbil, *Modern Teknik*, 20.

28 Erbil, *Modern Teknik*, 79.

29 Fritz Stern, *The Varieties of History from Voltaire to the Present*, (New York: Vintage Books, 1973), 252.

Scanned with CamScanner

alırlar." cümlesini alıntılamaktadır.[30] Mesela, baltanın ne olduğunu bilmeyen ilkel toplumda baltayı icat eden bireydir. Toplumdaki diğer bireyler bunun kullanışlılığını anlar ve nihayet buna saplı taş ya da balta ismi verirler. Bu yeni alet, nesilden nesile aktarılır, böylece sosyal bir teknik ve sosyal bir kurum olur.[31]

4.2. Fransız Okul Modelinin Benimsenmesi

Haşim Nahit'e göre II. Meşrutiyet'ten beri okullar aynı çatı altında toplanmakta ya da isimleri değiştirilmekte ama okulun sahip olduğu ilk karakter aynı kalmaktadır.[32] Nahit, Osmanlıların denizciliğe ait pek çok teknik terimi Cenevizlilerden, okul modellerini ise Fransızlardan aldığını; bu tercihle birlikte İngiltere ve Almanya denizciliğinden, eğitim sisteminden ve karakterlerinden istifa edilemediğini ileri sürmüştür.[33] Ancak tarihsel olgular karşısında bu fikrin doğru olmadığı hemen anlaşılmaktadır. Mesela Osmanlı Devleti, İngiliz denizciliğinden ve Prusya askeri ekolünden azamî oranda yararlanmaya çalışmıştır.

Haşim Nahit'in bakış açısından bakıldığında Osmanlı Devleti askerlik ve tıp alanında Avrupa bilim ve teknolojisini yakalamıştır. Tıbbiye Mektebi, Avrupa ayarında uzman doktor ve operatör yetiştirmektedir. Harbiye Mektebinin ve ordumuzun yetiştirdiği komutanların askerlik liyakatlarına dünyanın bütün orduları şahadet ederler. Ona göre aynı başarı, Mülkiye Mektebinde sağlanamamıştır.[34] Halbuki Ali Çankaya'nın (1968-1969) hazırladığı *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler* adlı eserinde herhangi bir mezunun özgeçmişi ve eserleri okunduğunda Mülkiyenin kültürümüze hizmetleri anlaşılacaktır.

Yine Haşim Nahit'e göre, Avrupa medeniyetinin ruhu olan tecrübî akıl kavranamamıştır. Bu okullardan yurt dışına gönderilen öğrenciler de ülkeye geldiklerinde hayatı idare eden fikirler konusunda düşünmemişlerdir.[35]

---

30 Erbil, "Durkheim Sosyolojisi," 227.
31 Erbil, *Modern Teknik*, 227.
32 Erbil, *Modern Teknik*, 48.
33 Erbil, *Modern Teknik*, 49.
34 Erbil, *Modern Teknik*, 50.
35 Ergin, "Haşim Nahit," 312.

Scanned with CamScanner

4.3. Okulların Memur Yetiştirmesi Meselesi

Haşim Nahit, Osmanlı okullarının temelde devlet memuru yetiştirdiğini, sanayi, ticaret ve iş hadiselerine gerekli önemi vermediğini ileri sürmüştür. Ona göre Cumhuriyet Türkiyesi de bu anlayışı devam ettirmiştir.[36] Haşim Nahit, yabancı uzman Omer Buyse'nin okulların hedefinin, genel kültür olduğu anlayışına karşı çıkmaktadır. Ona göre okulların tek amacı iş hadisesiyle ilgili olmalıdır.[37]

Haşim Nahit'e göre Türkiye'de sosyal krizin sebeplerinden biri de okulların sadece memur yetiştirmesidir. Tecrübî bilimler ve modern teknik ise sömürgeci devletlerin işbirlikçilerinin elindedir. Müstemlekeci (emperyalist) devletler, politikacıları, bir kukla gibi oynatmaktadır.[38]

4.4. Mevcut Ders Öğretim Programları ve Haftalık Ders Çizelgelerinin Eleştirisi

Haşim Nahit Erbil, 1940'lı yıllarda geçerli olan ilkokul, ortaokul ve lise haftalık ders çizelgelerini, müfredat programını ve ders kitaplarını her bir dersi ayrı ayrı ele alarak incelemiş ve eleştirilerini belirtmiştir.[39]

İlkokul haftalık ders çizelgelerini ayrıntılı olarak inceleyen Nahit'e göre Türkçe (7-10), hayat bilgisi (5-7), hesap ve hendese (4), resim ve iş (4), yazı (1-2), müzik (1) ve jimnastik (2) olmak üzere haftada 24 saat ders vardır.[40]

Haşim Nahit, ortaokul 1., 2. ve 3. sınıfların haftalık ders çizelgelerini de ayrıntılı olarak incelemiştir. Ortaokulda; Türkçe (3-5), tarih (2), coğrafya (2), yurt bilgisi (2), matematik (4-5), fizik (3), kimya (2), tabiat ve sağlık bilgisi (3), yabancı dil (3-5), el yazısı (1-2), jimnastik (1), müzik (1), askerlik (1-2), kızlar için dikiş (2), ev idaresi (1) ve çocuk bakımı (1) olmak üzere çeşitli dersler vardır.[41] Haşim Nahit'e göre, zekânın inkişafına hizmet edecek faaliyetlere daha az saatler tahsis edilmiştir. Fakat tarih, coğrafya ve yurt bilgisi ve hatta matematik müşahhas

---

36 Erbil, *Modern Teknik*, 55.
37 Erbil, *Modern Teknik*, 56. Burada Prens Sabahattin'in teşebbüs-ü şahsî fikrine yaklaşmaktadır.
38 Erbil, *Modern Teknik*, 56.
39 Haşim Nahit, 1936 İlkokul programını, 1938 Ortaokul programını, 1934 Lise programını değerlendirmiştir.
40 Erbil, *Modern Teknik*, 70.
41 Erbil, *Modern Teknik*, 73.

Scanned with CamScanner

şekiller almalıdır.[42] Ortaokul tarih konuları ve yurt bilgisi dersleri içerdikleri pek çok isim ve rakamla ezberciliğe yol açmaktadır.[43] Coğrafya dersinde coğrafî çevrenin insan ve insanın coğrafî çevre üzerine olan etkisinden başlayarak felsefe yapılmaktadır.[44] Haşim Nahit'e göre fizik ve kimya derslerine laboratuvar desteğiyle uygulama ve pratik zamanı ayrılmalıdır.[45]

Haşim Nahit, lisenin 1. 2. ve 3. sınıf haftalık ders çizelgelerini de ayrıntılı olarak incelemektedir. Bu dersler şöyledir; edebiyat (3-5), filozofi (3-6), psikoloji (2), tarih (2-3), coğrafya (1-2), matematik (2-7), tabiat bilgisi (1-3), fizik (1,5-3), kimya (1,5-3), yabancı dil (3-3), jimnastik (1), askerlik (2).[46]

Haşim Nahit'e göre, lisede tarih ve edebiyat gibi derslere önem verilmekte, modern medeniyet ile birlikte değeri yükselen fizik ve kimya derslerine yeterince önem verilmemektedir.[47] Ona göre, tarih ve edebiyat gibi dersler, gençleri maddî hayatın zaruretlerini görmekten ve ona çalışmaktan ziyade hayal oyunlarına teşvik etmektedir.[48]

Erbil'e göre lise öğretim programını yapanlar Ashâb-ı Kehf gibi mağarada asırlarca uykuya dalmış, dünyada olup bitenlerden habersiz kalmış kimselerin hâline benzerler.[49] Bu mevcut eğitim sistemi, ilkokuldan başlayarak genç beyinlerin bütün yaratıcı amillerini zincirlemekte sadece hafızasını işletmektedir. Günün sonunda çocuklardan beklenen yalnızca ders kitabının ve hocanın anlattıklarını tekrar etmeleridir.[50]

4.5. Eski Yunan ve Latin Kültürü

Haşim Nahit Erbil, Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel döneminde başlatılan dünya klâsiklerini tercüme faaliyetini desteklemiş ancak

---

42 Erbil, *Modern Teknik*, 73.

43 "Çocukların hafızalarını ezbercilikle yorduktan sonra hem amelî ve teknik işlere az vakit kalıyor hem de yorgun hafızayla ameli işler yapmaya imkân kalmıyor." Ayrıntılı bilgi için bkz. Haşim Nahit Erbil "İsmet İnönü İnkılâbı: Tedrisatta Sistem ve Metot," *Vakit Gazetesi*, 3 Şubat 1946, 2.

44 Erbil, *Modern Teknik*, 74-75.

45 Erbil, *Modern Teknik*, 77.

46 Erbil, *Modern Teknik*, 77.

47 Erbil, *Modern Teknik*, 80-81.

48 Erbil, *Modern Teknik*, 78.

49 Erbil, *Modern Teknik*, 78. Haşim Nahit, esas itibariyle bu türden analojik akıl yürütmelere karşı bir aydındır. Burada neden böyle bir anlatıma başvurduğunu anlamak güçtür.

50 Erbil, *Modern Teknik*, 83.

Scanned with CamScanner

eski Yunan ve Latin kültürüne[51] önem verilmesini eleştirmiştir. Haşim Nahit, maddi dünyaya (matematik, fizikî ve tabiî ilimler) ve manevi dünyaya (felsefî, etnografik ve politik ilimler) ait eserlerin çevirilerini bu alanlarda eğitim yapmış ve eser ortaya koymuş uzmanların yapması gerektiğini dile getirmiştir.[52] Haşim Nahit'e göre; Eflatun ve Aristo, maddî ve teknik işleri hor görmüşler; işçi, teknisyen ve mühendisleri en aşağı sınıf saymışlar ve hatta "köle" olarak adlandırmışlardır.[53] Nahit'e göre, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya gibi gelişmiş ülkelerinin başarılarının altında yatan neden Yunan-Latin kültürü değil, bilakis bu kültürün buralarda etkilerinin sınırlı olmasıdır. Örneğin ABD'nin teknik işlerde başarılı olması, Yunan ve Latin kültürlerinin İtalya'da kökleştiği oranda Atlantik aşırı memlekete sıçrayamaması sayesinde olmuştur.[54] Diğer yandan Japonlar, Latin kültürü ile değil, Amerikalıların modern makinalarını taklit ederek başarılı olmuşlardır.[55]

Haşim Nahit'e göre, Hristiyanlık, Yunan-Latin kültürü üzerine kurulmuştur, Avrupalıların bu kültüre bağlılığının dinî bir mahiyeti vardır. Ancak Avrupalılardaki teceddüt hareketi, Yunan-Latin kitaplarının okunmasıyla değil, İslam alimlerinin yarattıkları tecrübî ilimlerin öğrenilmesiyle olmuştur.[56] Erbil, Fransız Psikolog Ribot'a atıfla, Avrupa'da 70 yıl önce Yunan ve Latin kültürünün aktarılmasının son bulduğunu, buna karşın yabancı uzmanların Türkleri Avrupa üniversitelerinin geleneklerinin boyunduruğu altına soktuğunu iddia etmektedir. Haşim Nahit'e göre, Avrupa üniversitelerinin temel yapısı, Türk kültürü ile örtüşmemektedir. Gerçekten de Rönesans Avrupası'nda kültür, ticaret, kilise ve devlette ilerleme için bir tür aydın pasaportu olan diller Yunanca ve Latince iken bu coğrafyada Arapça ve Farsça idi.

---

51 Haşim Nahit Erbil, bu meseleyi 1941'de yazdığı *Avrupa Buhranı'nın Psikolojik Sebepleri* adlı eserinde de ele almıştır. Buradaki görüşleri şöyle özetlenebilir: Yunan ve Latin kültürü gözleme dayalı bir spekülasyon olup, modern ilim ise tecrübenin ürünüdür. Almanlar, ilmî tabirleri kendi dillerinde üretmeye başlamışlardır. Modern milletlerin Yunanca ve Latince öğrenmeleri boşuna yorgunluktur. Zihni bu yanlışlıklarla doldurmaya gerek yoktur.

52 Haşim Nahit Erbil, "Tercümenin İlmî Şartları" *Varlık; Milliyetçi ve Memleketçi Fikir Mecmuası* 10, no. 168, (1940): 595.

53 Haşim Nahit Erbil, "Yeni Dünya," *Vakit*, 9823, 28 Mayıs 1945, 2. Ayrıca bkz. Pierre Schuhl, "Eski Yunan'da Tekniğin Durumu," trc. Adnan Cemgil. *Tercüme* 6, no. 31-32, (1945), 152-156.

54 Haşim Nahit Erbil, "Yeni Dünya Nizamının Menfi Şartları: Yunan-Lâtin Felsefesi," *Vakit Gazetesi*, 9830, 4 Haziran 1945, 2.

55 Erbil, *Modern Teknik*, 12.

56 Erbil, *Modern Teknik*, 101; ayrıca bkz. Erbil "Yunan-Latin Felsefesi," 2.

Scanned with CamScanner

Haşim Nahit'e göre, felsefe ve mantık dersleri, bütün yüksek mektep ve liselerden atılmalıdır çünkü felsefe, tecrübî ilimlerin verdiği zihniyeti bozmaktadır.[57] Kimya, fizik, biyoloji ve psikoloji gibi tecrübî ilimlerin felsefeden ayrılması ve rasyonel mantığın ortaya çıkması sonucunda filozof sadece metafizikle baş başa kalmıştır. Haşim Nahit'e göre eski Yunan ve Latinlerden artakalan felsefe ve mantık gibi bilgi alanları, insanın zekâsını spekülasyonlara ve kuruntulara sürüklemektedir. Haşim Nahit, bu bilgi alanlarını "hissi mantık" olarak adlandırmaktadır. Avrupalılar, Yunan ve Latin dillerini yeni kuşaklara öğreterek hurafe ve spekülasyon yüklü depoların anahtarını bu kuşaklara vermişlerdir. Bu diller okullarda okutulmamalı, bu dillerdeki kitaplar müzeye konmalı, incelemek isteyenler de müzelere gitmelidir.[58] Üniversitede ise rasyonel mantık hâkim olmalıdır.[59] Haşim Nahit'e göre Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesinde yabancıların edebiyatını değil, bilim lisanını öğretecek profesörler olmalıdır.[60] Ona göre klasik filolojinin argümanlarının sağlam olmadığı, deneysel psikoloji ve iktisadi sosyoloji sayesinde ortaya çıkmıştır.[61]

Yunan ve Latin kültürünün öğretimi ile ilgili meselede Haşim Nahit'in, Amerika ve Avrupa'daki tartışmaları bir noktaya kadar bildiği düşünülebilir. Nitekim, verdiği örnekler buna işaret etmektedir. Mesela eserinde Benjamin Franklin, Herbert Spencer, William James ve Bertrand Russell gibi aydınların genelde eski Yunanca ve Latince öğretimi konusunda çekincelerini ortaya koymuş olduklarından bahsetmiştir. Franklin'e (1791) göre, dil eğitimine Fransızca ile başlayıp sonra İtalyancaya geçmek daha iyidir. Bunu yapan kişi Latinceye varamasa da hayatta işine yarayacak iki dil kazanmış olacaktır.[62] Spencer, bir çocuğun Latince ve Yunanca öğrenmesinde ısrar edilmesini, Orinoco kabile bireyinin kulübesinden çıkmadan önce topluma karşı gelmekten korktuğu için boyanmasına benzetmektedir.[63] William James'e göre de orta yaştaki çoğu insanın,

---

57 Erbil, *Modern Teknik*, 185.

58 Erbil, "Yeni Dünya Nizamının Menfi Şartları: Yunan-Lâtin Dilleri ve Kültürleri," *Vakit* 9836, 10 Haziran 1945, 2

59 Erbil, *Modern Teknik* 99. Daha sonraki yazılarında buradaki fikirlerini Fransız Psikolog Théodule Armand Ribot'a dayandırmıştır. Bkz. Erbil, "Yunan Felsefesi," 2.

60 Erbil, *Modern Teknik*, 198.

61 Erbil, *Modern Teknik*, 199.

62 Benjamin Franklin, *Otobiyografi*, trc. İrfan Konur, (İstanbul: Hilmi Kitabevi, 1944), 182.

63 Herbert Spencer, *Zihin, Ahlak ve Beden Eğitimi*, trc. Mehmet Münir (Ertegün) (Ankara: Pegem Akademi, 2013), 20.

Scanned with CamScanner

ortalama bir okul çocuğunun Yunanca veya Latince dersinde, cebirde veya fizikte ustalaşması için gereken türden bir entelektüel çaba sarf etmesi söz konusu olamaz. Orta yaştaki vatandaş, yalnızca işinin rutin ayrıntılarına katılır ve özellikle sıkı akıl yürütme zincirleri gerektiren yeni gerçekler artık onun kapasitesinin kapsamında değildir.[64] Gerçi bunlar arasında Russell, eski Yunanca ve Latince bilgisiyle *Batı Felsefesi Tarihi* (A History of Western Philosophy, 1945) adlı kitabını yazarak Amerika'da şöhret ve para kazandığını itiraf etmektedir.[65]

1910'lu yıllarda Nev Yunanilik akımı, Yahya Kemal Beyatlı ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun öncülüğünde başlamış, daha sonra Yahya Kemal bu fikirlerinden vazgeçmiştir. 1924'te Heybeliada'da, İsmet İnönü de eski Yunanca ve Latince klasiklerinin çevrilmesi gerektiği fikrini ileri sürmüştür. Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, İsmet İnönü'nün bu fikrini, 1940'ta dünya klasikleri tercüme faaliyeti içinde uygulamaya geçirdi. 1940-1946 yılları arasında toplam 496 kitap Türkçe'ye tercüme edildi. İlk üç yılda tercüme edilen 109 eserin 39'u klasik Yunanca, 38'i Fransızca, 10'u Almanca, 8'i İngilizce, 6'sı Latince, 5'i Şark ve İslam Klâsikleri, 2'si Rusça, 1'i İskandinav[66] dillerinden tercüme edildi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Klasik Filoloji Bölümü kuruldu. Millî Talim ve Terbiye Heyetinin 30.09.1940 tarih ve 186 sayılı kararı ile Ankara Erkek Lisesi, Galatasaray Lisesi ve Vefa Erkek Lisesinde klasik şube ihdas edildi ve bu şubenin 1., 2. ve 3. sınıflarına beş saatlik Latince dersi konuldu. 5 Kasım 1947 tarih ve 429 sayılı karar ile Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Klasik Filoloji Profesörü George Rohde ve asistanı Samim Sinanoğlu'na, liselerin klasik şubelerinde ve üniversitelerde okutulmak üzere hazırlatılan Latince ders kitabının basılması kararı, Bakan onayına sunuldu.

5. Haşim Nahit Erbil'in Yeni Eğitim Sistemi Modeli

Haşim Nahit'in Türkiye'deki yeni eğitim sistemi modeli, yeni ders öğretim programları ve kur tanımları, mesleki eğitimde Alman Modeli,

64 William James, *Talks to Teachers on Psychology and to Students on Some of Life's Ideals* (New York: Henry Holt and Company, 1916), 46.

65 Bahri Ata, "Bertrand Russell, Tarih Eğitimi ve Dünya Barışı" *Türk Tarih Eğitimcileri Dergisi* 5 no. 1 (2016): 200-201.

66 Ömer Karakaş, "Atatürk ve İnönü'nün İki Millî Eğitim Bakanı (Saffet Arıkan ve Hasan Ali Yücel) Döneminde Kültür Siyaseti (1935-1946)," (Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, 2006), 249.

Scanned with CamScanner

üniversite reformu ve yeni yabancı dil öğretimi temaları çerçevesinde incelenebilir.

5.1. Yeni Ders Öğretim Programları ve Kur Tanımları

Haşim Nahit, eserinin beşinci ve altıncı bölümünde zihnindeki ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite eğitim sistemini paylaşmaktadır. Yeni eğitim sisteminin ana fikri, Türk çocuğunu yeni hayat şartlarına göre hazırlamaktır. Temel prensibi ise "bilgisizliği gidermek değil, düşünmesini öğretmek ve iş işletmektir."[67] Bu prensibi, ilkokul eğitim sistemini, insan zekâsının gelişimini ve çocuk psikolojisini bilen Alman Wilhelm Max Wundt ve Fransız Théodule Armand Ribot gibi psikologların bilimsel çalışmaları üzerine inşa etmiştir.[68]

Haşim Nahit bu kısımlarda derslere ilişkin görüşlerini toplu hâlde sunmaktadır. İlkokul ve ortaokuldaki bu dersler şunlardır: oyun ve jimnastik, müzik, el işleri ve resim dersleri, tabiat ve coğrafya dersleri, tarih dersleri, yazı ve Türkçe dersleri, yurt bilgisi.

Haşim Nahit'e göre okulda oyunun şarkıların ve el işlerinin ayrı bir önemi vardır. Tabiat ve coğrafya dersleri için kır gezintileri düzenlenmelidir.[69] Ona göre, ilkokul çocukları Türkiye coğrafyasını iyice tanımalıdır ki diğer memleketleri de mukayese yoluyla anlayabilsin.[70] Tarih dersleri çocukların sevdiği masallarla başlayacak, bu derslerde eski insanlardan kalan izler ve bu izlerin günümüze nasıl ulaştığı gösterilecek, bunların yanında Türk akınları ve Bozkurt Destanı anlatılacaktır.[71]

Haşim Nahit'in ders modelinde; el işleri ve resim dersi, yazı ve Türkçe dersine dönüşecektir. Eşya resimleri kullanılarak eşyanın ismini oluşturan harfler bütün olarak gösterilip sonra tek tek ele alınacaktır. Bunun üzerinden çocuğun hoşuna giden kısa cümleler, şarkılar ya da şiirler yazdırılacaktır. Dil bilgisi kuralları ise çok sonra öğretilecektir.[72]

Yurt bilgisi dersinde öğrenciye yurdun her köşesi tanıtılacak ama okulun bulunduğu bölge daha iyi öğretilecektir. Bafra'daki okullar,

67 Erbil, *Modern Teknik*, 142.
68 Erbil, *Modern Teknik*, 151.
69 Erbil, *Modern Teknik*, 168-169.
70 Erbil, *Modern Teknik*, 162-165.
71 Erbil, *Modern Teknik*, 169-170.
72 Erbil, *Modern Teknik*, 170-171.

Scanned with CamScanner

tütünün; Rize'dekiler çayın; Adana'dakiler pamuğun; Aydın'dakiler ise incirin ve üzümün memleketi olarak çocukların öğrenme verimliliğini arttıracaktır.[73]

Haşim Nahit'in yeni lise tahayyülünde fen ve edebiyat yerine sanat ve bilim kolları vardır.[74] Edebiyat dersi, sanat koluna aittir. Bu derste güzel yazı örnekleri öğrenciye gösterilir. Öğrencinin estetik duyguları açığa çıkarılarak onlarda milliyetçilik, fedakârlık, kahramanlık ve yaratıcılık duygularını geliştirilir ve edebî ürünler ve şiirler analiz edilir. Edebiyat dersinde divan ve tekke edebiyatı ile halk edebiyatının seçme örnekleri gösterilir.[75]

Matematik, tabiat bilgisi, fizik, kimya müspet bilimlerdir. Coğrafya, tarih, psikoloji, sosyoloji ise manevi bilimlerdir. Bütün bu dersler bilim koluna aittir. Bilim kolunun derslerinin üçte ikisi uygulamaya, üçte biri teoriye ayrılmalıdır. Ancak Haşim Nahit'in lise haftalık ders çizelgelerinde, sosyoloji yerine 'iktisadî sosyoloji' dersi vardır.[76] Lisede bu derslerin temelleri, öğrencinin üniversitede gireceği bölüm derslerini takip edebilmesini sağlayacaktır.[77]

Lisede matematik, fizik ve kimya modern medeniyetin yapısına tam bir karakter kazandıran derslerdir. Bugün dünyada "maşinizm"e (teknik ve tecrübî zihniyete) yol açan bu bilimlerdir. Tabiat bilgisinde ot, ağaç ve hayvanların çeşitlerini ezberletmek yerine onların iktisadî kıymetlerine önem verilmelidir. Bunların yanında memlekette balıkçılığın modern bir endüstri hâline getirilmesi teşvik edilmelidir.[78]

Yeni lise coğrafya dersinde Güneş Sistemi ve evren bilgileri kısaca anlatıldıktan sonra Türkiye'nin tabiî coğrafyası, jeolojik, arkeolojik vasıfları ve doğal zenginlikleri açıklanacaktır. Lisede iktisadî coğrafya gibi bir ders tasarlanabilir.[79]

Yeni lise tarih dersinde, tarihi olaylar metodoloji ile analiz edilecektir. Bu ders, bir yandan büyük göçler, akınlar, Haçlı Seferleri ve Batı

---

73 Erbil, *Modern Teknik*, 171-172.
74 Erbil, *Modern Teknik*, 182-183.
75 Erbil, *Modern Teknik*, 183-184.
76 Esasen 1929'dan itibaren okullarda okutulan sosyoloji ders kitaplarını incelediğimizde bu konunun kitaplarda bir bölüm olarak ele alındığı dikkati çekmektedir.
77 Erbil, *Modern Teknik*, 185-186.
78 Erbil, *Modern Teknik*, 184-185. Bu fikrini daha sonra şu yazısında geliştirdi. (Haşim Nahit Erbil, "İktisadî Sosyoloji: Türk Balıkçılığı," *İktisadi Yürüyüş* 7 no. 77 (1943), 5/ devamı 19.
79 Erbil, *Modern Teknik*, 184.

Scanned with CamScanner

medeniyetinin kaynaklarını açıklarken, diğer yandan da Türk medeniyetinin asıl kaynaklarını gençlere göstermelidir.[80]

5.2. Meslekî Eğitimde Alman Modeli

Japon, Fransız, İtalyan ve Rus sistemlerini ele alan Haşim Nahit, Almanların teknik ilerleme modelinin bize daha uygun olduğunu ileri sürer.[81] Almanlar, 19. yüzyılın başında Friedrich List'in (1789-1846) millî iktisat sistemi sayesinde modern endüstrilerini kurmuşlardır. Ona göre, Alman eğitim sistemi taklit edilmemeli, bu eğitim sistemine hâkim prensiplere dikkat edilmelidir. Kendi eğitim sistemimizin ana hatları, öz benliğimizden, coğrafyamızdan ve nihayetinde millî ideallerimizden alınacaktır.[82]

Haşim Nahit, tekniği ilerlemiş ülkelerde de öğrencilerin yönlendirileceği mesleklerin ortaokulda belli olduğunu, Almanya'da bir lise mezununun, Yüksek Teknik Okuluna gitmesi için en az bir sene bir fabrikada çalışması gerektiğinin altını çizmektedir. Özellikle Almanların ikmal okulları, çalışan çocuklara fırsat vermekte ve işlerini daha verimli ve teknik yapmalarını sağlamaktadır. Haşim Nahit, burada Münih ikmal okullarından örnek vermektedir. Bu okullar, uygulamalı dersleri basmakalıp bir şekilde her çocuğun zihnine sokmazlar.[83]

Alman eğitim sisteminin bir özelliği de eğitim işini hükümetle beraber milletin, yani belediyelerin, özel derneklerin kendi üzerlerine almış olmalarıdır. Müzeler ve botanik bahçeleri de eğitime katkı sunmaktadır. Almanlar, eğitim ve öğretimi kendi sanayi gelişimlerinin önemli bir aracı olarak görmektedirler.[84]

5.3. Yeni Üniversite

Talim ve terbiyenin son basamağı üniversitedir. Haşim Nahit'e göre, "Eğitim alanında reforma, üniversiteden mi yoksa ilkokuldan mı başlanmalı?" meselesinde Eski Maarif Nazırı Emrullah Efendi haklıdır.[85] Yani eğitim alanında reforma üniversiteden başlanmalıdır.

---

80 Erbil, *Modern Teknik*, 184.
81 Erbil, *Modern Teknik*, 143.
82 Erbil, *Modern Teknik*, 142-143.
83 Erbil, *Modern Teknik*, 144-146.
84 Erbil, *Modern Teknik*, 150.
85 Erbil, *Modern Teknik*, 202.

Scanned with CamScanner

Üniversitelerin kurulmasındaki amaç, tecrübî bilimlerin bulguları ile insan hayatını iyileştirmek ve güzelleştirmektir. Üniversitede gençlere bilgi ve doğruluk sevgisi verilebilir.[86] Haşim Nahit, burada kısaca fakültenin nasıl olması gerektiğini açıklamaktadır. Mesela edebiyat ve iktisat fakültelerinde, iktisadî sosyoloji okutulacağını söylemektedir.

Üniversite, öğrenciye zekasını yaratıcı olarak kullanması için bütün imkânları sunmalıdır.[87] Erbil'e göre, eğer Türklere icat imkânı verilirse Türkler dünyayı değiştirecek ve eski zaman akınları gibi bir devir açılacaktır. Üniversitede Samim Aksu[88] gibi çok satılan bir ilacın tam muadilini yapan asistanların sayısı artacaktır. Ama ilacın üretimi için öncelikle kimya fabrikasına ihtiyaç vardır.[89] Okulun yeni arkeoloji bölümünde çanak-çömlek gibi buluntular kimya laboratuvarında analiz edilecektir.[90]

Haşim Nahit'e göre, yeni üniversitelerde eski Yunan ve Latin kültürünü getirmek isteyen yabancı profesörler yerine Türk profesörler görev almalıdır.[91] Ancak bugünden geriye dönüp baktığımızda 1933 Üniversite Reformu sırasında ve sonrasında yüksek öğretim kurumlarında çalışan Alman profesörlerin, ülkemizde bilimin gelişmesinde oynadıkları önemli rol yadsınamaz. Buna ilaveten Haşim Nahit'in resim ve heykel konusundaki fikirlerine katılmak mümkün değildir.[92]

5.4. Yeni Yabancı Dil Öğretimi

Haşim Nahit'e göre yabancı dil, edebiyatı değil tecrübî bilimleri öğrenmek için konuşarak öğretilmelidir ve yabancı dil hocaları psikoloji

---

86 Erbil, *Modern Teknik*, 189-190.

87 Bir gazetede yazısında üniversitelerde yapılan münazaraları da eleştirmiştir. Ona göre bu münazaralar, talebeye verilen derslerin eskidiğini hatta yanlış bilgilerden oluştuğunu ve talebelerin doğru hükümler vermeye alıştırılmadığını göstermektedir. Münazara sonrası profesörler, talebenin yanlış bilgilerini düzeltmelilerdi. Erbil, "Üniversite Münazaraları," 5.

88 Samim Aksu, Alman kimyager Prof. Fritz Arndt'ın asistanı olup, "Feno septil" adını verdiği bir ilacı buldu. Said Kesler, "Bir Türk Genci Mühim Bir Keşifte Bulundu," Tan, 4 Haziran 1942, 3. 1950'den sonra İnhisarlar (Tekel) Enstitüleri Raporlarındaki yazılarından anlaşıldığına göre, Samim Aksu, organik ve bitkisel kimya, özellikle tütün kimyası üzerinde uzmanlaşmıştır.

89 Erbil, *Modern Teknik*, 190-191. Dr. Nejat F. Eczacıbaşı 1942'de Eczacıbaşı Topluluğu'nun temellerini attı.

90 Erbil, *Modern Teknik*, 199.

91 Erbil, *Modern Teknik*, 187.

92 Erbil, *Modern Teknik*, 203-205.

Scanned with CamScanner

bilgisine sahip olmalıdır.[93] Lise diploması, yabancı dil öğrenme şartına bağlanmalı, yabancı dil bilmeyen öğrenciler üniversiteye kabul almamalıdırlar.[94]

Haşim Nahit, *Dil Tekniği* adlı kitabının *Türkiye'de Modern Teknik Nasıl Meydana Gelebilir?* ile başlayan serinin ikinci cildi olduğunu belirtmektedir. Burada da iktisadî sosyolojiye[95] göre iktisadî hadiselerin dil üzerine nasıl tesir ettiğini göstermektedir. Haşim Nahit Erbil, 18 Eylül 1942 tarihli dilekçe ile bu eserinin Bakanlık tarafından alınıp kütüphanelere dağıtılmasını istemiştir.[96] 1948 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında *Yeni Sabah* gazetesinde yeni Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'na yazdığı açık mektuplarla eserlerindeki görüşlerini özetlemiş, raporlarına aldırış edilmediğini ve eserlerinin Bakanlıkça alınmadığını yazmıştır. Özellikle Talim ve Terbiye Heyeti'nde demirbaş eşya gibi yerinde kalan kurul üyelerinin daha liyakatli uzmanlarla değişmesi gerektiğini iddia etmiştir. Ancak 1953 yılının Mayıs ayında Bakanlık, *Modern Teknik* eserinden 100, *Dil Tekniği* eserinden 50 adet satın almıştır.[97]

6. Tartışma ve Sonuç

II. Dünya Savaşı'nın getirdiği sosyo-ekonomik şartlar altında Haşim Nahit, *Türkiye'de Modern Teknik Nasıl Meydana Gelebilir?* adlı eserinde, modern tekniği üretebilecek bir eğitim modeli önermektedir. Ona göre, yeni dünyanın yeni hayat şartlarına uymak için modern bir teknik meydana getirmek gerekmektedir. Bu da ancak yeni bir talim ve terbiye sistemi ile mümkündür.[98] Modern teknik, her milletin olduğu gibi Türk milletinin de ilerlemesi ve gelişmesi için temel hususdur.[99] Bir millet; teknik aleti geliştirip bunu tecrübî akıldan doğmuş idealizmle kullanmazsa diğer milletlerle rekabette başarılı olamaz. Haşim Nahit'in gençliğinde *Donanma Mecmuası*'nda[100] (1915) ve onun devamı niteliğindeki *Türk Hava Mecmuası*'nda (1926) yazmış olması, onu

93 Erbil, *Modern Teknik*, 180.
94 Erbil, *Modern Teknik*, 187.
95 İktisadi sosyoloji terimi için bkz. Haşim Nahit Erbil, "Sociologie Economique," *Çığır*, 84, (1939): 203-204.
96 Özcan, "Erbil'in Raporu," 599.
97 Ergin, "Haşim Nahit," 40.
98 Erbil, *Modern Teknik*, 111.
99 Erbil, *Modern Teknik*, 114.
100 *Hâile İçin Kahraman* (H.1332/1914) adlı eserinin ilk baskısının gelirini, Osmanlı Donanma Cemiyetine bağışladı.

Scanned with CamScanner

teknik meseleler ve teknik meselelerin ekonomik boyutu konusunda daha derin düşünmeye iten bir faktör olabilir.

Haşim Nahit kendi düşüncelerini temellendirmek için Pierre Janet, Théodule Armand Ribot, Wilhelm Max Wundt gibi psikologlara, Louis Delaporte, Jacques de Morgan, D. Georges Contenau ve Gordon Childe arkeologlara ve Nikola Vavilov gibi Rus botanikçilere sıklıkla atıf yapmıştır. Eserinde atıf yapmamasına karşın Haşim Nahit'in yaşadığı sırada popüler olan Jean Jacques Rousseau'nun (1764) *Emile*, Herbert Spencer'in (1861) *Zihin, Ahlak ve Beden Eğitimi*,[101] Edmond Demolins'in (1868) *Anglo-Saksonların Üstünlüğünün Sebepleri Nelerdir? adlı eserleri* okumuş olması ihtimal dahilindedir. Haşim Nahit, realist olma açısından Anglo-Saksonlar ile Türkleri birbirine benzetmektedir.[102]

Haşim Nahit, gençlik ve hamlık çağında kültürünü Fransızca dili vasıtasıyla geliştirdiğini, eski Yunanca, Latince, Fransızca, İngilizce-İtalyanca, Almanca eserlerin önünde yeni bir âlem açtığını yazmaktadır.[103] Fakat Haşim Nahit yaş aldıkça Alfred North Whitehead'in *Eğitimin Amaçları* (1929) adlı kitabında sözünü ettiği kelebeğin ve buhar makinasının Latinceden daha geniş anlamı olduğunu düşünen zihinsel bir ufka ulaşmıştır.[104] Yukarıda da görüldüğü gibi Haşim Nahit, Hasan Âli Yücel döneminde dünya klasiklerinin tercüme faaliyetini desteklemiş ancak Yunan ve Latin kültürüne vurguyu eleştirmiştir. Yunan ve Latin kültürü üzerine gelenekçiler ve modernistler arasında geçen tartışmayı da Türk aydınına hatırlatarak, Durkheim'ın okullarda ve üniversitelerde klasiklerin öğretimine eski kuşaklar kadar önem vermediğine dikkat çekmiştir. Durkheim'e göre okullarda kullanılacak klasikler, insanlığın indirgenemez çeşitliliğini, insan doğasının çok yönlülüğünü ve bereketini gösterecek şekilde seçilmelidir.

Dewey (1936), bir yazısında İngiliz deneysel zoolog ve tıbbî istatistikçi Lancelot Hogben ile Amerika'da liberal eğitimin savunucusu Amerikalı eğitim filozofu Robert Maynard Hutchins'in, eğitim üzerine kitaplarını

---

101 Yazarın siyasi mekteplerden ilgası konu başlığı altındaki fikirleri Spencer'ın fikirlerini çağrıştırmaktadır. Haşim Nahit Erbil, *Avrupa Buhranının Psikolojik (Ruhi) Sebepleri* (Ankara: Recep Ulusoğlu Basımevi, 1941), 266.

102 Erbil, "Yunan-Lâtin Dilleri ve Kültürleri," 2.

103 Erbil, *Kara Gün*, 60.

104 Alfred North Whitehead, *Eğitimin Amaçları*, trc. Hasan Ünder-Raşit Çelik (Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2020), 87.

Scanned with CamScanner

karşılaştırırken ilkinin aklın doğasını deneysel fen bilimlerinde aradığını, ikincisininse Platon,[105] Aristo ve St. Thomas Aquinas'a (yani eski Yunan ve Latin klasiklerine) başvurduğunu belirtmektedir.[106] Haşim Nahit''in tavrı ilkine yani Lancelot Hogben'e benzemektedir.

Erdal İnönü de *Anılar ve Düşünceler* adlı kitabında Nurullah Ataç'ın Hutchins'in liberal eğitim anlayışına paralel bir biçimde Batı'nın geçmişini klasik dillerle öğrenme fikrini desteklemekle birlikte şöyle yazmaktadır:

> ...İnsanı ve doğayı tanımak ancak inceleme ile araştırma ile olur. Başkalarının yaptıkları araştırmalara dayanan kitapları okuyarak ya da onların buldukları teknolojiyi kullanarak da birçok şeyi öğrenebiliriz. *Ama işte bu bilgiler, hep Ataç'ın eleştirdiği şekilde dışımızda kalır*... Batı edebiyatını özümsemek için onun köklerine inmek gereklidir, ama Batı uygarlığının bütününü, onun en önemli parçası olan bilim ve teknolojisi ile özümsemek için bu alanlarda araştırma yapmak, bilim ve teknolojiye yeni katkılar getirmek şarttır.[107]

Burada Hogben gibi fen bilimci olan Erdal İnönü orta bir yol önerir gibi durarak Hogben'in tezine meyleder. Dewey ise mevcut probleme hizmet eden yukarıdaki iki kitabın sunduğu kavramlar arasında zekice bir seçim yapmayı eğitimcilere bırakır.[108] Bir eğitimci olarak Haşim Nahit de kendi seçimini yapmıştır. Ona göre dünya üzerinde ihtilafı; ancak düşünüş birliği azaltabilir, bu da Yunan ve Latin kültürü ile değil, pozitif ilim ile mümkündür.[109]

Haşim Nahit'in, Hilmi Ziya Ülken'in Ziya Gökalp üzerine yazdığı kitaba olumsuz rapor yazmasını anlamak güçtür. Nitekim Ziya Gökalp'in Durkheim sosyolojisini nasıl anladığı ile ilgili en açıklayıcı

---

105 Haşim Nahit, Birinci Dünya Savaşı sonrası Fransız Millet Meclisi'nde Yunan-Latin kültürüne bağlı olanlar ile modernistler tartışırken, bir modernist mebusun "On yaşında bir çocuk dünya ve eşya hakkında Eflatun'dan daha fazla bilgilidir... O Aristo ki güneşin yer etrafında döndüğünü sanırdı." dediğini hatırladığını ileri sürmektedir. "Erbil, *Modern Teknik*, 103; anlatının başka bir versiyonu için Erbil "Yunan Felsefesi," 2.

106 John Dewey, *Günümüzde Eğitim*, 4. Baskı, ed. Joseph Ratner (Ankara: Pegem Akademi, 2021), 207.

107 Erdal İnönü, *Anılar ve Düşünceler* 1, 10. Baskı (İstanbul: İdea İletişim Hizmetleri A.Ş., 1996), 98.

108 Dewey, *Günümüzde Eğitim*, 210.

109 Erbil, Yunan-Lâtin Dilleri ve Kültürleri.

Scanned with CamScanner

yazı Peyami Safa'nın kaleminden çıkmıştır.[110] 1910'lu yıllarda Durkheim sosyolojisi olmadan da Gökalp'in Türk tarihi ve diline ilişkin çalışmaları ilham verici ve öncü nitelikte olmuştu. Gökalp, harsî, iktisadî ve siyasî aşamalardan geçen Alman birliğinden esinlenerek Türkçülüğün ilk aşamasını dil ve edebiyat alanında (harsî aşama) başlatmıştı.[111] Hem Ziya Gökalp hem de Haşim Nahit, Alman iktisatçı Friedrich List'ten takdirle bahsetmiştir. Nitekim Haşim Nahit, 1942'de yazdığı bir anma yazısında Ziya Gökalp ile aynı ideale farklı yollardan gittiklerini belirtir.[112]

Haşim Nahit felsefenin kendi hayatındaki önemine değişik yazılarında yer vermekle birlikte onun, okul dersi olarak felsefeye getirdiği eleştirinin, daha ziyade dersin içeriği ve klasik öğretim yönteminin uygulanmasına ilişkin olduğu düşünülebilir. Pekâlâ, aynı ders farklı bir içerik ve öğretim yöntemi ile öğrencilerin zekâlarını geliştirecek şekilde uygulanabilir. Üstelik Haşim Nahit'e göre, Tekke edebiyatında özellikle Mevlevîlerin eserlerinde yüksek bir felsefe sistemi, başka bir deyişle felsefe yapmak kabiliyeti vardır.[113] Haşim Nahit, Aristo'nun fizik anlayışının güncel bilimsel gelişmelere uygun olmamakla beraber klasik mantık, ahlak ve politika görüşlerinin güncelliğini muhafaza ettiğinin farkında değildir.

Haşim Nahit, 1942'den sonraki gazete ve dergi yazılarında bu kitabındaki fikirlerini daha da geliştirmek ihtiyacı içinde olmuştur. Ancak Haşim Nahit'in 1940-1950 yılları arasında Bakanlığın meslekî ve teknik eğitim alanında neler yaptığını pek takip etmediği anlaşılmaktadır. Gerek İsmet İnönü'nün gerekse Hasan Âli Yücel'in söylev ve demeçlerinde teknik eğitime önemli bir yer verdikleri görülmektedir. Bu tarihler arasında hem Genel Müdür hem de Müsteşar olarak Mehmet Rüştü Uzel'in (1891-1965) öncülüğünde meslekî ve teknik eğitim alanında da önemli işler yapılmıştır.[114]

---

110 Peyami Safa, "18'inci Ölüm Yıldönümü Vesilesi ile Ziya Gökalp ve Durkheim," *Çınaraltı* 3 no. 58, (1942), 4.

111 Zafer Toprak, *Türkiye'de Ekonomi ve Toplum (1908-1950) Millî İktisat-Millî Burjuvazi* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1995), 147.

112 Haşim Nahit Erbil, "Ziya Gökalp'in Ölümünün 18'inci Yıldönümü," *Türk Yurdu*, 26, no. 5/6 (1942), 173.

113 Haşim Nahit Erbil, "Anglosaksonlar ve Lâtinlerde Tecrübî Psikolojisi" *Yeni Adam*, 6, no. 294 (1940), 13.

114 Şevket Süreyya Aydemir, *Suyu Arayan Adam* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2016), 417.

Scanned with CamScanner

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları:

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Başkanlık Osmanlı Arşivi,

BOA ŞD 3190-30-H. 09.03.1341

BOA 30-10-0-0-134-961-5,

BOA HR.İM.00016.00171.001

BOA, 30-10-0-0-226-522-16

BOA HR.İM. 00203.00058.001

BOA, HR.İM, 00119.00058.002

Eserler ve Makaleler:

"Teknik Tedrisât Şûrâsı Toplanacak," *Yeni Adam* 273, (1940):5.

Ata, Bahri. "Bertrand Russell, Tarih Eğitimi ve Dünya Barışı," *Türk Tarih Eğitimcileri Dergisi* 5, no. 1 (2016): 193-225.

Ata, Bahri. (Ed.) *Haşim Nahit Erbil'in Türkiye'nin Yükselişi ve Teknik Eğitim Davası.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2017.

Aydemir, Şevket Süreyya. *Suyu Arayan Adam.* İstanbul: Remzi Kitabevi, 2016.

Aydoğan, Mustafa. *Tonguç'a Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları: Sıkıntılar-Sıkıntılar-Sıkıntılar.* Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 2007.

Baltacıoğlu, Ismayıl Hakkı. *Hayatım.* Hazırlayan: Ali Y. Baltacıoğlu. İstanbul: Dünya Yayınları, 1998.

Birinci, Ali. "Türk Ocağından Simalar: Erbil'li Haşim Nahit'in Hikâyesi," *Türk Yurdu* 156, (2000): 5-9.

Çankaya, Mücellitoğlu Ali. *Son Asır Türk Tarihinin Önemli Olayları ile Birlikte Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı).* Ankara: Mars Matbaası, 1968-1969.

Dewey, John. *Günümüzde Eğitim.* Editör: Joseph Ratner. Ankara: Pegem Akademi, 2021.

(Erbil), Haşim Nahit. *Türkiye İçin Necât ve İ'tilâ Yolları.* İstanbul: Şems Matbaası, H.1331(1913).

Scanned with CamScanner

-----. "Paris Mektubu: Ankara'da İlmî Cemiyetler." *İkdam*. 17 Temmuz 1923.

-----. *Hâile İçin Kahraman*. İstanbul: Matbaa-i Osmaniye, H. 1332 (1914).

-----. "Sociologie Economique," *Çığır 84*, (1939): 203-204.

-----. *Kara Gün Yazıları*. Ankara: Titaş Basımevi, 1940.

-----. "Anglosaksonlarda ve Latinlerde Tecrübî Psikolojisi," *Yeni Adam*. 6, no. 294 (1940): 6-13.

-----. "Tercümenin İlmî Şartları," *Varlık Millîyetçi ve Memleketçi Fikir Mecmuası* 10, no. 168, (1940): 595-597.

-----. "Durkheim Sosyolojisi Niçin Şöhret kazandı ve Nasıl Yıkıldı?," *Varlık* 11, no. 178 (1940): 224-228.

-----. *Avrupa Buhranının Psikolojik (Ruhi) Sebepleri*. Ankara: Recep Ulusoğlu Basımevi, 1941.

-----. *Türkiye'de Modern Teknik Nasıl Meydana Gelebilir?*. Ankara: Alâeddin Kıral Basımevi, 1942.

-----. "Ziya Gökalp'in Ölümünün 18'inci Yıldönümü," *Türk Yurdu* 26, no. 5-6 (1942): 173-176.

-----. *Dil Tekniği*. Ankara: Alâeddin Kıral Basımevi, 1942.

-----. "İktisadî Sosyoloji: Türk Balıkçılığı," *İktisadi Yürüyüş* 7, no. 77 (1943): 5/Devamı 19.

-----. "Yeni Dünya Nizamının Menfi Şartları: Yunan Felsefesi," *Vakit 9823* (28 Mayıs 1945): 2.

-----. "Yeni Dünya Nizamının Menfi Şartları: Yunan-Lâtin Felsefesi," *Vakit Gazetesi 9830*, (4 Haziran 1945): 2.

-----. "Yeni Dünya Nizamının Menfi Şartları: Yunan-Lâtin Dilleri ve Kültürleri," *Vakit Gazetesi 9836*, (10 Haziran 1945): 2.

-----. "İsmet İnönü İnkılâbı: Tedrisatta Sistem ve Metot," *Vakit Gazetesi 10070* (3 Şubat 1946): 2.

-----. "Üniversite Münazaralarının Eksikliği," *Tanin Gazetesi 4454* (9 Nisan 1946): 5.

-----. "Dil oyunu, bir tefekkür buhranı yarattı," *Bilgi* 3, no. 24 (1949): 134-138.

Ergin, Veysel. "Haşim Nahit Erbil Hayatı-Sanatı-Fikirleri," Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2013.

Scanned with CamScanner

Franklin, Benjamin. *Otobiyografi*. Çeviren: İrfan Konur. İstanbul: Hilmi Kitabevi, 1944.

İnönü, Erdal. *Anılar ve Düşünceler I*. 10. Baskı. İstanbul: İdea İletişim Hizmetleri A.Ş., 1996.

James, William. *Talks to Teachers on Psychology and to Students on Some of Life's Ideals*. New York: Henry Holt and Company, 1916.

Kara, İsmail. *Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi Metinler/Kişiler II*. 2. Baskı. İstanbul: Risâle Basın-Yayın Ltd., 1989.

Karakaş, Ömer. "Atatürk ve İnönü'nün İki Millî Eğitim Bakanı (Saffet Arıkan ve Hasan Ali Yücel) Döneminde Kültür Siyaseti (1935-1946)." Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, 2006.

Kerkük, İzzettin. *Haşim Nahit Erbil ve Irak Türkleri*. İstanbul: Kerkük Vakfı Yayınları, 2004.

Keskinbora, Hıdır Kadircan. *Esat Işık, Bilimde Siyasette, Millî Mücadele'de Bir Işık*. İstanbul: Som Kitap, 2010.

Kesler, Said. "Bir Türk Genci Mühim Bir Keşifte Bulundu," *Tan Gazetesi*, (4 Haziran 1942): 3.

Özcan, Ömer. "Haşim Nahit Erbil'in Türk İnkılabına Bakışlar Kitabı Raporu," *Bir Vatandan Bir Vatana*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018.

Safa, Peyami. "18 inci Ölüm Yıldönümü Vesile ile Ziya Gökalp ve Durkheim." *Çınaraltı*. 3, no. 58 (1942): 4.

Schuhl, Pierre. *Eski Yunan'da Tekniğin Durumu*. Çeviren: Adnan Cemgil. *Tercüme* 6, no. 31-32 (1945): 152-156.

Spencer, Herbert. *Zihin, Ahlak ve Beden Eğitimi*. Çeviren: Mehmet Münir (Ertegün). Ankara: Pegem Akademi, 2013.

Stern, Fritz. *The Varieties of History from Voltaire to the Present*. New York: Vintage Books, 1973.

Toprak, Zafer. *Türkiye'de Ekonomi ve Toplum (1908-1950) Millî İktisat-Millî Burjuvazi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1995.

Toynbee, Arnold J. *Hatıralar: Tanıdıklarım*. Çeviren: Deniz Öktem. İstanbul: Klasik Yayınları, 2005.

Uyanık, Necmi. "Yenileşme Yolunda Bir Türk Aydını ve Ondaki Fransa Tesiri Üzerine Bazı Tespitler," *Journal of International Social Research* 1, no. 6 (2009): 665– 681.

Whitehead, Alfred North. *Eğitimin Amaçları*. Çeviren: Hasan Ünder-Raşit Çelik. Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2020.

Scanned with CamScanner

Türkiye'de Eğitim Düşünürleri

Editörler
Mehmet Akif Kireçci
Hasan Bacanlı

EİT
Eğitim Enstitüsü

Ankara, Kasım 2024

Scanned with CamScanner

TÜRKİYE'DE EĞİTİM DÜŞÜNÜRLERİ

Editörler
Mehmet Akif Kireçci
Hasan Bacanlı

Redaksiyon
Ayşe Elif Yıldırım

ISBN: 978-625-98870-8-1

Kapak Dizayn
Grafiker

1. Baskı: 500 Adet
2024 / Ankara

Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Eğitim Enstitüsü
Yayınları: 38

Beştepe Mah. Yaşam Caddesi No.7
Kat: 6, Daire: 20
Yenimahalle - ANKARA / TÜRKİYE
Tel : +90 312. 666 16 09 - 666 16 10
Fax : +90 312. 666 60 26
E-mail : registry@eieco.org
Web : eieco.org

Yayıncı Sertifikası No: 49135

Sayfa Tasarımı, Baskı ve Cilt
Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Web : grafiker.com.tr

Matbaa Sertifikası No: 46683

Yayın Hakları
© Bu kitabın tüm yayın hakları Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Eğitim Enstitüsü'ne aittir. Tanıtım ve akademik maksatla yapılacak alıntılar dışında hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Scanned with CamScanner